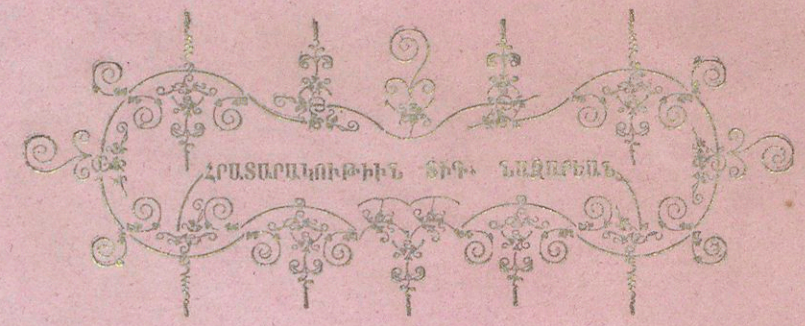

183.52

291.99
S-37

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՏԵԼԵԳՐԱԿՐԱԿ

Ի Ն Ա Ր Խ Օ Ս Ն Ա Կ

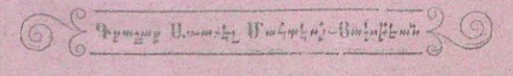
Ն Ի Կ Ո Ղ Ա Յ Ո Ս Ի Տ Ի Բ Ա Ի Ե Տ Ի Ք Ե Ա Ն

Շ Ո Ւ Շ Ի

Տղապարան Արղաշանի Մահաթի-Յակոբեանի

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՏԵԼԵԳՐԱԿՐԱԿ

91.99
6-37

891.99 Ա.Ֆ.

4224

S-37
Wp

(ՀԻՄՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՏԻՔԲԱՆՈՑ Ց. ՆԱԶԱԲԱՆ)

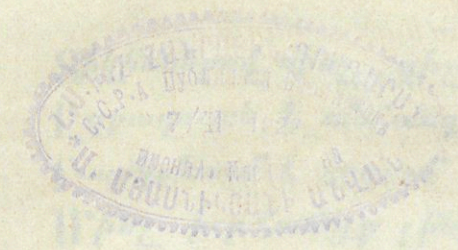
Ք Ն Ա Ր Ի Օ Ս Ն Ա Կ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍԻ ՏԷՐ-ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

1001
4030

Լ. ՄԱՆԻԱ
Կոնստանդնուպոլիսի Մ. Մ. Մարտիրոսյան

ՇՈՒՇԻ

Ի Տպարանի Միլիարդան Մահալեի-Յա՛ղրեանի:

1881

Благовѣстительная лира Николая Теръ-Аветикьянъ

Дозволено Цензурою, 1880 г. 11 Декабря Тифлисъ

Типографія М. Мугдуси-Акопова.
Г. ШУША.

ՄԱՆԿԻԿ.

Միրուն մանկիկ միշտ անհող,
Եւող մարմնով սուրբ հողով
Թեթե արագ անդադար՝
Մաշէ օրերն խաղալով.
Եպրում է նա դեռ՝
Խաղալու համար:

Ոչ առաւօտ, ոչ երեկոյ,
Ոչ տարիներ, ոչ ժամեր՝
Պէտք չունի նա գնահատել,
Չարթնում է քնում անտարբեր.
Եպրում է նա դեռ՝
Քնելու համար:

Ելաւ թէ չէ անկողնից՝
Խաղալիքներն է փրնտում.
Հազցնում են ուտացնում,
Եւ նա ոչ ինչ չէ խորհում.
Եպրում է նա դեռ՝
Ուտելու համար:

Տիկիններով մինչ գիշեր՝
Ըզբաղուած է անհանգիստ,
Բարկանում է հողում է,
Մինչ իւր հաճոյք լինի ճիշտ.
Եպրում է նա դեռ՝
Վարժուելու համար:

Մերթ ծեծում է իւր տիկին,
Խրատում է մերթ նրան.
Մերտն առնում է զրգում է,
Պսակում է նա նրան.
Վարժվում է նա դեռ՝
Եպրելու համար:

Չը գիտնալով կրթվում է
Երկածքներին ապագայ,
Չը գիտէ թէ այդ են օրեր,
Պատկեր կեանքին մտակայ:

Վերջանալու վրայ էր ճաշ,
Հազիւ թողեց խաղն եկաւ.
Եւ ինչ քաղցր էր իրեն պէս,
Նրան միայն նա կերաւ:
Եպրում է նա դեռ՝
Քաղցրութեան համար:

ՄԱՆԿԻԿ. „Թարգ“

Գեղեցիկ ես զերդ ծաղիկ,
Միրուն մարտը դու մանկիկ.
Նայում եմ քեզ և սիրում,
Կրկին հողիս է վառվում:
Միրով ձեռներս գլխիդ վերայ՝
Վինդրէի Եստծուն, որ քեզ տայ
Լինել կեանքումդ միշտ այդպէս
Եսմեղ, պայծառ, պարզերես:
Հայնէ:

ՄՈՌԱՅՈՒՄՆԵՐ

Երջանկութիւն կը լինէր,
Եւ այս խեղճուկ աշխարհում:
Որ բողբուսը կղարձսէր,
Թշուառներին այս երկրում:
Վը լինէր թէ որ լինէր
Մի յաւիտեան «մոռացում»:

Հալածուածին մխիթար,
Տանջանքների մի «պարզ»,
Որոնց բուժել է անհնար՝
Մրտի պատուի վերք անբաւ.
Երջանկութիւն կը լինէր
Ենչիշատակ մոռացում:

202

Բռնաւոր տէր, Տայր արգերի
Հարուած տուաւ քո պատուին,
Կամ ի շահ ընդ հաղարների
Կամ անկարող ետ վրէժին:

Դաս արիւր դէմ ստոխիդ,
Ճշմարտութիւն խեղդուեցաւ:
Եւ և պատիժ դրին վրիդ....
Ստոխիւնը գործ տեսաւ:
Երջանկութիւն քեզ կ'լինէր
Ենիշատակ մոռացում:

Երին քրտիւր թափելով
Գործ արդաշէն գործեցիր,
Նախկին ծաղկի պտղին մալրով
Կործանումը դու տեսիր....
Երջանկ էիր
Թէ մոռանայիր:

Մանկեկի սուրբ սիրով
Սիրում էիր դու մէկին.
"Դու կամ ոչ ոք," ասելով
Թողեց զնաց ուրիշին:
Երջանկ էիր
Թէ մոռանայիր:

Բայց "զոր սիրէ՞ Տէր խրատէ,"
Ետուած է սուրբ գրքի մէջ:
Չեզ մոռանալ տուած է,
Չեզ մոխիթար յոյս անշէջ:
Երջանկ կ'լինէր
Թէ որ յոյս ունիք:

«ԹՈՒՂԹՆՈՒԹԵԱՆ»

Երբ տեսնես խնջոյքում
Ինձ ուրախ կամ հարբած,
Եյն բույէ դու ինձ բեր
Քո թուղթը նուիրաց:

Երբ տեսնես որ պատկուեմ,
Հարս առած բաժինքով,
Վրան "պրիզա," հաղարներ՝
Եկ ինձ մտա քո թղթով:

Երբ տեսնես որ ծնունց
Ինձ արու երեխայ,
Եւանց "քեֆս," սառցնելու.
Քո թղթով ինձ փութա:

Երբ արջկանս տամ մարդի՝
Ետունի կամ հարստի,
Փեսայիս հրաւերքում,
Թուղթդ առ ինձ մշտի:

Երբ պառկած անկողնում
Գարբիէլ սուրբ հրեշտակ
Կը տեսնես իմ դիմաց,
Փութա բեր քո թղթեակ:

Բայց երբոր "խելքս տեղս,"
Կը տեսնես ինձ նստած,
Չյանդգէիս մտենալ
Քո թղթով նուիրաց:

ՊՈՒՇԿԻՆԻ ԱՐՁԱՆԸ

Մշա ամբոխը բացաւ
Խորթութիւր իւր աչեր,

Եւ լուսի մէջ նա տեսաւ
Իւր քաջ պովէա որ երգէր:

Եպառամներ ջարդուեցան
Նրա քնարի վէճ ճայնից,
Որոտացին և փախան
Խաւար օդեր նրա շնչից:

Եզատութեան արուսեակ
Եր հայրենի աշխարհն.
Կրթեց ամբոխն իւր համբակ
Փրկող լուսին, գեղեցկին:

Վէճ արաստոյ նրանք բերին
Չարչարանքով քրտնաթոր,
Եւին կռան կոփեցին
Եւրոպի կտորն ահաւոր:

Ենցան օրեր և տանջանք,
Կեղ կոփել դադրեցան,
Վայրի քարերն մենք տեսանք
Դարձած չքնաղ մի սեղան:

Ուր դափնիով ծաղկունքով
Նրանք փոխանակ փշերին,
Ջարդարեցին պատկներով
Երձան զոհին պովէաին:

Ուրախացիր, ո՛վ հանձար,
Ե՛նեզազօր են խօսքերդ,
Եղնիւ դարձան սրտեր քար
Եւ ծաղկեցան քո փշերդ:

Մտն 6 Յուլի 1880.

ՅՈՂ

Եւ ծաղկեցան քո փշերդ:
Եւ վարդին վրա, ինչ

Սաստիկ աստից
Նա ցերեկուայ
Նուաղել է.
Կարմրաթշեր
Նա սեւեւ է
Իւր թերթիկներ:
Վիշրային
Դու զովսրար՝
Տող բոյսերին
Կենդանարար,
Մինչ առաւօտ
Փութա իջնել,
Իմ վարդ երկչօտ
Եմբասանել:
Քո կենսառատ
Կաթիլներով
Շուտ բաց իմ վարդ
Ծանրանալով.
Նրա ծիրանի
Վառվռուն գոյներ,
Բաց բորբոքի
Բուրմունք, փայլեր:
Որովհետեւ
Նրան կկտրեմ
Երջանցսին
Եւ կտանեմ
Չքնաղ կոյսին
Վարդ և բարե,
Իսկ նա ինձ կտայ
Իւր սիրտ պարզե:

ՀԻՒՄՈՒՄ ԵՇՈՒՅԸ

Հաղիւ թէ բէջ Տէր գիւղացին
Սթափուեց բունն ցրտերից.
Հաղիւ դժգոյն արեգակին
Տեսաւ պարզուած ամպերից՝

Մշա փէց կրկն մրրիկ,

Դեղին գարձուն տերևներ.
Թռչնեց նիհար խոտ ու ծաղիկ,
Թափուել սկսան տերևներ:

Հաղի գաժան աշխատանքից,
Եյր, կին, որդիք աչք բացին
Եւ կամէին թարմ բերքերից
Ինձոյքների տալ բաժին՝

Երևն աչա՛ պատեց սև քող
Ենցաւ բաժուէր ծառերի.
Թռաւ գնաց երամ երգող,
Խամբեց կանաչը գաշտերի:

ՀԻՄՆԱԻ ՉՄԵՌԸ.

Եյտեղ մարդիկ ինձրում են՝
Որ շուա ձեռքը համնի.
Եյտեղ մարդին տանձում են
Օրերը համեստ ամառի:

Երեզակը այս երկրում
Ետանեկ է եղած,
Ինչպէս մարդին խոր սգում
Վառվառն զգեստ բոսորած:

Չմեռն իր խիստ ճիւղերով
Հողի և շունչ է տալին՝
Սասակասառոյց հողերով
Սքնուղ մարդին ամրամիս:

Տխուր ամպոտ մովթ օրեր
Են ներգաշնակ սրտերին՝
Ենձուկ, տրաում և անտեր
Թշուառական մարդերին:

Գիտի միջոց քնի աշխ

ՈՒՍԷՆՈՂ.

Օրհասական լապտերի տակ՝
Իւր ազգի յոյս համարուող,
Գրգլեկների մէջ միայնակ
Նստած է հայ ուսանող:

Գուրբ մըրիկն հեախային
Վայրակ ձայներ սուլելով,
Իտրով ամուր լուսամուտին
Չարնում է զող ձգելով:

Փայտեայ երկ-յարկ տան վե-
րնում,
Ցած և փոքրիկ անմարտը,
Վուչ է եկած իւր սենեակում,
Ուր հոսցի մէջ չկայ հուր:

Տախտակամած չորս սրտերից՝
Վզվզում է ցուրտ քամին,
Վեր չէ կացել նա դեռ գործից,
Սառսուռ բռնեց նրա մարմին:

Քամին իւր Տեա զողանջելով
Եշտարակի վերեկից՝
Իերաւ ժամի մի խուլ ձայնով
Չարկն երբորդ կէս գիշերից:

Չորեկապտած մատներդողում,
Երազ արագ շարժում են,
Գրած թերթեր բաց արկղում,
Իրար վերայ դիզում են:

Պէտք է գրել ապա թէ ոչ,
Եյտովայ պէս նա վաղն էլ,
Եռանց ճաշի ցրակոտ տիրոջ
Տանից կարող չէ ելնել:

Եւ քերն կարծիքս, շորս կողմն
ուսած,

Փակուիլ կամին ծանր քնով,
Պէտք է քնէ փորով քաղցած
Եւ խիստ յոգնած նա մարմնով:

Գրում է գրում՝ Տէք պատանին,
Տան, ճաշի վարձ պիտ ճարէ,
Անցեալ ամսից դեռ տանտերին
Մի «մեծ գումար» նա պարտէ:

Բայց լապտերը կամաց-կամաց
Մթնանում է ու մարում.
Իսկ ուսանողն սաստիկ յուզուած
Սառած մնաց խաւարում:

Դեռ գործ շուա կայ, պէտք է
Բայց այլ ևս նախ չունի.
Շատ թոյլ է նա, պէտք է քնել
Բայց քնելու կամք չունի:

Սե-սե մտքեր ու գանգատներ
Նա անում էր շուարած,
Եւ ինքն իրան բախտում էր
«Լաին վառն է նախնիթաց»:

Տրտում, տխուր ծանր մտքեր
Նրա աչքեր փակեցին...
Սակայն լոյսը դեռ բացուել էր
Նրա դուռը թակեցին:

Ելաւ բացաւ խեղդի՛ ճարմի՛,
Первое число-сб, նա լսեց.
Самоваръ, կանչեց խիստ պա-
ուսին՝

А деньжонки-то? լսեց.....:

Լոյս է սենեակին, ինչ ուրախ է..

Նստած գրում է գարձեալ,

Մինչ ժամի տալ գործը կէս է)

Առդ լաւրան պիտ, փութալ
խաւովն ջնի իցձայնիքը
Դեղնած ջարդուած դառակ գլխին
Մինչ ականջները քաշած,
Եւ հին լաթի կտորն ուտերին
Ու պինտ նրա մէջ փաթա-
թում:

Իսկ ոտներին մաշած կոպիտ
Հին կոշիկներ նա հազած,
Շուտ-շուտ գնում է առաջիկ,
Թղթի կապոց մի բռնած:

Գրած գործը տիրոջն յանձնեց,
Բայց վարձ վաղը կը ստանայ,
Մինչ երեք ժամ դասեր լսեց,
Այժմ դաս տալ նա կերթայ:

Մարտի պահած շապիկն հազաւ
Մեկից կոշիկ նա խնդրեց,
Նոր պաճկոնակ միսից առաւ,
Մի կերպ համեստ զարդարուեց:

Հինգ վերատ Տեա ու դասի է գնում
Անրուն, սոված, նիհար, դունատ,
Եւ ծախսում է արգէն մտքում
Դեռ չբառացած իւր արծաթ...:

Չոր ասք շքեղ մեծ սենեակում
Սրտով, երկար պարապեց,
Մի ամսուայ վարձ դասի վերջում
Ուրախ զուարթ ընդունեց:

Հաղի անցաւ մի քանի օր,
Խուլ փողոցի փայտէ տան,
Կէս գիշերին իւր գրաւոր
Գրած գարձեալ չոր սեղան:

Ենտառի խորերով
 Ենցնում էր պողոտայ,
 Որ տանում էր ըզորդին
 Ի էպի վանք մերձակայ:

Ուխտաւոր պատանին
 Իւր հոգնած ձիին վրա՝
 Իողալով շնչասպառ,
 Սարն ի վեր բարձրանայ:

Ետուակաց կարկաչներ,
 Եւ թռչնոց դայրայիկ՝
 Ենտառի լուծին
 Իարձնէին էլ սաստիկ:

Եւ աճա՛ ճիւղերի
 Սաղարթի ետեկց՝
 Սրբազան մենարան
 Երեաց հետեկց:

Չիաւորն մօտեցաւ
 Ահ սարի դազաթին,
 Պարտասած և հոգնած
 Եւ ինքն և իւր ձին:

Պատուական երիվարն
 Հանկարծ կանգնեցաւ,
 Երթնացաւ մանկամարդ
 Եւ իսկոյն յուշ բերաւ,

Թէ վանքից մօտեցած
 Պիտ՝ ձիից վար իջնել,
 Թէ ոտքով պարսպի
 Իունքից պիտ՝ մտնել:

Հրաշալի տեսարան
 Իացուեցաւ նրա արաջ,

Եմրակուռ շինութիւնք
 Կառուցած ձախ և աջ:

Իսկ նրանց մէջ հսկայաբար՝
 Բաջերի իբր արձան—
 Հինաւորց հոյեակապ՝
 Կանգնած էր մէնաստան:

Աերջալոյս սարերի
 Ետեկց էր նայում,
 Գմպեթի զարդ խաչեր
 Երևումն էր փայլում:

Գալիթում սևազգեստ
 Մէնաւոր եղբայրներ՝
 Բոլորած ըստ կարգի
 Երգում են սաղմոսներ:

Աննապետ օրեղան
 Նկատեց իւր հիւրին,
 Բայց մանկտին վերացած՝
 Չէ նայում ոչ մէկին:

Տերադէմ՝ ուխտաւորն
 Կանգնած է ակնապիշ,
 Սևաքող միանձանց
 Երանի է տալիս...:

Աերջացաւ պաշտամունք,
 Եղթողք ցրուեցան,
 Գրլիկիւր փութացին
 Ու խուցերը մտան:

Աննաճոյր օրեղան
 Մօտեցաւ իւր հիւրին,
 Ողջունեց ու մաղթեց
 Կատարում նրա ուխտին:

Բայց նա լուռ դողալով
 Իւր պէզ զլախ խոնարհեց,
 Աննաճոյր սուրբ աջը
 Զերմաջերմ համբարեց:

Աըշտակոծ իմ որդի,
 Մի նեղուիր դու այդչափ,
 Ուրախ կաց, զուարճացիր,
 Թո՛ղ քեզնից այդ պարսափ:

Եյր՝ Յիսուս սովորեցրեց,
 «Նրա որդուն չէ վայել՝
 Չը յուսալ, չը սփոփուել,
 Ոչ ընկճուել, այլ յաղթել...»:

«Ո՛հ, ես՝ հայր, չեմ արժան...
 Չեմ կարող... վախում եմ՝
 Յիսուսին դիմելու...
 Լաւ է շուտ ես մեռնեմ, ...»:

Հաղիւ թէ այս ասաց
 Պատանին դունաթափ՝
 Իողողողաց ու կարկեց
 Եւ եղաւ ուշաթափ:

II

Լուսինը փայլում է
 Պարզ կապոյտ երկնքում,
 Ետողերը վառվում են
 Բոցալառ կամարում:

Նստած է ուխտաւորն
 Տապանի քարի վրա,
 Չէ խօսում, լալիս է
 Մասնացու մեղքին վրա:

Իսկ միանձն անդադար՝
 Հանդարտիկ մեղմ ձայնով՝
 Խրատում է, քարոզում
 Յիսուսի խօսքերով:

«Տե՛ս, որդեակ, քո շուրջը՝
 Սփռուած են շիրիմներ,
 Ուր հանգչում են մարդիկ
 Չար բարի գործի տէր:»

«Ե՛ս սա՛ աստաւոր
 Մրրկուած աշխարհում,
 Եղել է աւազակ—
 Կեղերիչ անկուշտում:»

«Բայց դալով երկնամերձ՝
 Բաւարան յաճարիս՝
 Խստակրօն ճգնութեամբ,
 Արբուեցաւ մեղքերից:»

«Ե՛ն տապան մամապատ
 Ե՛ շուսյտատ մի մարդիկ,
 Որ չէր տուել մի պատառ
 Վար երկրում աղքատի:»

«Բայց երկիւղն Աստուծոյ,
 Նրան ճգեց այս սուրբ վայր,
 Նա իւր գանձ տուաւ ուխտիս
 Եւ եղաւ բարեբար:»

«Արդ այսպէս ո՛վ քաջան,
 Խրախուսուիր սոցանից՝
 Մրբոց և մեր աղօթքով՝
 Ի ու կրօնօգիտ ցաւերից,»:

— «Հայր, կամիմ ես լինել
 Արօնաւոր այս վանքում:»

«Մոռացայ ամեն բանս իմ
 «Անցաւոր աշխարհումս արանս
 «Ես կամիմ ծառայել
 «Մտուծոյ սեղանին,
 «Որպէս զի մտանամ
 «Գթառաւոր իմ աչքինս
 «Իմ բոլոր ճոխութիւնս
 «Ինքեւ եմ ես իմ հետ,
 «Ես որքին աղքատինս
 «Թող լինի շահակաւ
 «Իսկ անհուն մեղքերինս
 «Բաւութեանը համար,
 «Սորազան սարիս վրայ
 «Վկանգնեցնեմ միտաճարս
 «Ես հոգի ծախիչ եմ,
 «Ըստ է Ըստուած.
 «Յուսով լեր, կը լինիմ
 «Մեղքերից դուքսուրումս
 «Ես պարտ եմ ընդունել
 «Գիմողին մեր փարախ,
 «Բայց պարտ է նա մեղքեր
 «Ճշտութեամբ զղջայ նախ
 «Ըստուոր ոչխարին
 «Փակում են սուրբ զոներ,
 «Պիտ կոչում ունենալ
 «Ընտր տանել բն...
 «Նշում են զիշերուայ
 «Հրկումն զանգակներս

«Իմբուտ են պատճարում
 «Վանական ընակիչներ
 «Բազմաթիւ ոսկեշար,
 «Հրաշակերտ խորանում,
 «Վաստում են վանթերներ,
 «Մութն ի վեր հալածում
 «Վիթխարի սիններին
 «Կասում են իրար հետ
 «Հոյակապ կամերներ
 «Եւ բարձր վեհ զբմակեթ
 «Մշտափայլ մըշտաբոյր
 «Խընկերի և ձեթի
 «Ծկերից սեցած է
 «Վերնայակը վանքի
 «Անհամ են լուսերինս
 «Բարձրագիր կամարներ,
 «Մթափայլ շամանդալ
 «Պատած է վերկներս
 «Պար բոլորում տաճարում
 «Կանգնած են միանձներ,
 «Հագած են ոսկեթել
 «Տոնական ըզզեստներ
 «Ելեզարդ վանապետ
 «Նրանց գլուխն է անցել
 «Միակերտ գաւազան
 «Չախ ձեռագն է բռնել
 «Նրանդեմ քիչ հեռուումս
 «Չորեկ է ուխտաւորս
 «Եւ լինել խոտափանս
 «Կամիսն ձեզուորս

«Ես կամի քաւել մեղք
 «Իւր ծանր մահացու
 «Որ արժան համարուի
 «Ծառայել Ստործու
 «Եւ ահով ու զողով
 «Ես բացաւ իւր բերան,
 «Ու սկսաւ մի առ մի
 «Ճիշտ պատմել ամեն բանս
 «Երկ օրուայ ճանապարհ
 «Հրաշալի վայրերիցս
 «Գտնվում է ոչ պակաս
 «Սքանչելի հայրենիքս
 «Մի տարի է ահա,
 «Որ իմ հայրս վախճանուեց
 «Երկ-յիսնեակ տարիներ
 «Վարելով հանդիստ կեանքս
 «Ոչ բարի, ոչ էլ չար
 «Կը իմ հայր հանդուցեալ
 «Չէր խըլի աղքատից
 «Եւ (ոչինչ) էլ չէր տալ
 «Ես մեռաւ, ինձ թողեց
 «Իւր անբաւ ճոխ գանձեր
 «Ոսկիներ և արծաթ
 «Եյզներ և հօտեր
 «Հոյակապ զարդարուն
 «Բազմայարկ սպարանք
 «Ողջ ինձ են պատկանում,
 «Միայն ես եմ ժառանգ
 «Երբ մեռանում էր իմ հայր
 «Ես էր ինձ իւր փոսակ

«Իմ կեանքս, քեզ որդեակ,
 «Թող լինի օրինակս
 «Բեզ եմ ինչքս ողջ թողում,
 «Սյդ ոսկին քեզ կը տայ
 «Փառքս, պատիւս, ուրախ
 «Եւ աղջիկ անտիկա
 «Ես մեռաւ, ուղեցի
 «Նրա կրտսակ կատարել
 «Եւ սկսեցի հրաշագեղ
 «Մի աղջիկ ես սիրելս
 «Վանասայր, միանձներ
 «Հէնց որ այս լսեցինս,
 «Կարմրեցին ու աչքերը
 «Գետնի վրա ուղղեցինս
 «Բացուեցին զարունքի
 «Երկներանդ ծաղիկներ,
 «Երջանիկ զառնալու
 «Իմ օրերս հասնում էրս
 «Պատանին յուզուեցաւ
 «Եւ լսեց մի վայրկեան,
 «Հեկեկալ և սլամուել
 «Ես դարձեալ սկսաւ
 «Բայց Մտուած իմ հօր տեղ
 «Ինձ պատիժ տալ ուղեց,
 «Մի անշահ մարդի կեանք
 «Վերջացնել որոշեց
 «Իմ սիրած սիրուհինս
 «Հրեշտակ էր մարմնի մեջ
 «Հըրացայտ աշերումս
 «Վաստում էր հօր անշեջ

,,Թե սիրում էի նրան,
 ,,Վախում էի նրանից...
 Եւ զերուած էի ես
 Նրա հոգուցն ու զէմբից:
 ,,Մարդարիտ էր ճածկուած,
 Կա կեղտոտ հոգերում,
 Ծնուած էր խիստ աղքատ
 Մի թշուառ խրճիթում:
 ,,Աղքատից լինի հարսդ՝
 Ըստ էր իմ ճնող,
 ,,Մեծատան աղջիկներ
 Լինում են շուպտող,....:
 ,,Իմ դռները բաց էր
 Սիրելու ճողիկներին,
 Նրանք արդէն ինձ պաշտում
 Եւ օրհնում միշտ էին:
 ,,Երբ տարին հօրս մահուան
 Լրանար ես իսկոյն՝
 Կամէի պսակուել
 Հեռ ընտրուած սիրելուն:
 ,,Բայց աղջիկն իմ պաշտած
 (Հաս համեստ էր իմ մտ)
 Երևում էր միշտ արտում
 Եւ տխուր ու անձկու:
 ,,Իմ բոլոր հարստութիւն
 Աչինջ էր նրա համար:
 Եւ սկսայ կասկածել
 Թ'այլ ունի սիրահար:
 ,,Տարին էր մօտ վերջին,
 Ես եղայ անհանդիստ:

Եւ լալիս... էի միշտ
 ,,Ունենալ ճոխութիւն
 Եւ քեզ չը սիրեն.
 Ոսկովներ, ոսկիներ
 Ինչ հեռու բաներդ են...:
 ,,Սուրբերի բարեկամ,
 Սրբազան դուք հայրեր,
 Քերմաճերմ աղօթէք:
 Որ քալուի իմ մեղքեր:
 ,,Երբ մէկ օր ես որսից
 Եւ լսեց պատանին,
 Երտասուք էր թափում,
 Դողում էր նրա մարմին:
 ,,Սրտապինտ լեր որդեանկ,
 Վանապեան ասաց նրան—
 Հուտ վերջ տուր մեղքերիդ
 ,,Կաղօթենք միաբանս:
 ,,Երբ մէկ օր ես որսից
 Չի նստած տուն էի
 Դառնում մեր այգիով:
 Յանկարծ մի խաղողի
 ,,Թփի տակ զոյգ անմեղ
 Ես տեսայ արարած,
 ,,Մօտենամ ու տեսնեմ,—
 Ո՞վ վերջին քաղցր վայրկեան,
 Ո՞հ դառն յիշատակ,
 —Տեսնեմ իմ այգեպան՝
 Իրկած իմն սիրելուս...
 Եւ երկար չխորհեցի:

Եւ սուրն պատենից:
 Նրանց գլուխները կտրեցի...:
 Եւ վաղած մնացին
 Երեսները զարճին:
 ,,Իարէք դրան, նա գոչեց,
 ,,Մի խոր մութ քարանձաւ.
 Թող այնտեղ նա ողբայ
 ,,Իւր անբոյժ մահի ցաւ:
 ,,Ով թշուառ ոճրագործ,
 ,,Երկն օր թափել ես
 ,,Նի՞ճ կանչում է բողբոջում:
 ,,Քնա խաւար, լոյս չտեսնես:
 ,,Քնա, չունիս դու կոչում,
 ,,Ընարժան ես մանել
 Եւ Լաւճու դու տաճար,
 ,,Որ մնաց նրան ծառայել:
 ,,Քնա, քարայր և այնտեղ
 ,,Աղօթքով ու ծամով
 ,,Փիշերն է բուն, օրն է բուն,
 ,,Սաղմուտ ասա զղջալով:
 Չոր հացի մի պատառ,
 ,,Ամեն օր քեզ կը բերուի,
 ,,Քո մեղ տուած արծաթով
 ,,Մի տաճար կը շինուի,
 ,,Որ անմուռնչ կաղօթենք
 ,,Որ ներէ քեզ Լաւուած,
 ,,Սրինը քո թափած:

,,Հուտ վառէք լապտերներ,
 ,,Տարէք դրան պատեղից,
 ,,Հեռացրէք ակտաւորն՝
 ,,Սրբազան խորանից, :
 IV
 խոր խոնամ քարայրում,
 Բաջաղուն էր ընկած,
 Դարձել է խիստ նիհար,
 Թուլացած ու տեղնած:
 Չէ թողում սաղմոսը
 Իւր չորցած ձեռներից,
 Որ հանէ յիշատակ
 Սիրուհուն իւր սրտից:
 Աչերէք նրա աչքեր
 Չեն փակվում ննջելու.
 Եւ միշտ կես գիշերներ
 Երբ հոգնած՝ հանգչելու
 Կա կամի քիչ պառկել—
 Բարայրի դռան առաջ
 Տեսնում է զոյգ հոր-լոյս
 Վառվում են ձախ ու աջ:
 Սարսափած զարթնում է
 Իւր փոքրիկ այդ ննջից,
 Եւ ձեռնն է վեր առնում
 Իւր սաղմոսը նորից...:
 1879. Մոսկ.

ՎԻՅՆԱԿԻ ԲԱՆՈՒՄ:

Եմթ չէ՞ ձեզ, հայոց հարուստ
Երծաթապաշտ բուժուաններ,
Միայն հոգալ ձեր ձոխ ապրուստ
Մի՞թէ արժէ մաշել օրեր,

Օրեր ծաղիկ ձեր հասակի:
Գուր զեռ տասը տարեկանից՝
Երևում էք դաշտում բիրժի
Եւ մինչ ձեր մահ զուր պնտեղից

Չէք զուրս դալիս մէջ մարդկու-
թեան:

Տաս տարեկան՝ ուրիշ երկրում,
Գնում են զեպ՝ դաշտ ուղմական
Եւ հայրենիքն են պաշտպանում:

II

«Յանուն Եստօյ», ես իմ ազգին
Կտակում եմ մի մեծ գումար,
Թող չը դիպէն էլ իմ պատունին
Վատ չը խօսեն ինձ համար:

Անսիրտ մարդիկ, մի հաշուեցէք
Թէ ի՞նչ կը դառնայ մե՞հ հազար
...բոլոր զանրատարուց,,
Բանկում կտակած իմ մի կօպէկ-
Եւ դադրեցէք զրպարտելուց:

Հազար տարուց դա կը լինի
Անասելի մի մեծ գումար,
Որ ոչ երբէք մի հայկորդի

Չէ նուիրել ազգի համար...:

Հազար տարուց այդ փող կառնէք
,,Իմ անունով շատ լսարան
Եւ դպրոցներ բաց կանէք,
Ու թող ծաղիկ մեր Հայաստան...

«ՊԵՏՏՕՒՆԱՊԷՍ»:

Մեր աշխարհում պաշտօնա-
պետ պաշտօնապետ
Արարածներ սնթիւ կան.
Որոնց պէտք է մարդ անուանես՝
Թէ՛ւ իսկապէս են դադան:

Պաշտօնապէս լոյս են տալիս՝
Թէ գիտութիւն, թէ ուսում,
Բայց իսկապէս հանում խելքից
Մանուկն անբան են շինում:

Պաշտօնապէս պարտական է
Իւր խելք՝ ազգին հարուածել
Թէ՛ւ իսկապէս ,,ազգասեր՝ է
Ազգին պատրաստ է զոհուել:

Միւսն իսկապէս ազատամիտ,
Պրօզրեսիտ է եռանդուն:
Բայց արտաքուրմ է քո առաջիդ՝
Թէ պաշտօնով է «հասուն»,:

Ատենապետ է պաշտօնով
Նա ազգային ժողովին,
Բայց իսկապէս վարձուած փողով
Քաջ լրտեսն է Սուլթանին:

Բայց դե՞ս ինչեր չեն կատարվում
«Պաշտօնապէս ատելով»:

Չը պաշտեն անէլ այլ աստ-
ուածներ:
Միաստուածեան լինելուց՝
Գեռ շատ հեռու են մարդիկ:

ԲՕԿԼ

Որդի մարդոյ իմաստուն,
Մարդ իմաստիւր դու անհուն.
Օրէնս կենաց մարդկութեան
Գրեցէր կանգնեալ քեզ զարձան:

ԼՕՌԻ ԲՆՅՈՒՄ:

Գու սիրեցեր զմարդկութիւն
Եւ ատեցեր դամեն մարդ.
Պաշտող եղեր զբարութիւն,
Պարսաւելով զչար մարդ:

Ծաղր և անէճք դու թափեցէր
Ի գլուխ մարդոյն ,,այլանդակ՝
Ծիծաղ կարաւ, յողբ մորմոքէր
Սակա մարդոյն քո հոգեակ:

Թէ քո ըզգիրս ոք ընթեանու
Լայ, զբժտըմնի և խնդայ...
Քո երգ ըզնա զերդ հոր կիզու
Որով մարդն «մարդ», դառնայ.

ՁԲԵՌՈՒՄՆ ՎԵՐՋԸ:

Ընցնի ձմեռը շուտով,
Հագնին դաշտերը կանաչ.
Փայլի արևը ուժով,
Վազէ նոր կեանքը յառաջ:

4030

Թէ սիրում են թէ պահվում,
Իրար սաստիկ ատելով:
Պաշտօնապէս «նրա», ամուսին
Լ: որ՝ է իցէ մի Մարկոս,

Բայց իսկապէս նրա պաշտելին
Ու սիրածն է Արապիս:

Տրամել սգալ կամ բարկանալ
Պաշտօնապէս դու պարտ ես,

Թէ և կամիս ուրախանալ
Բայց լաց լինել դու պարտ ես:
Կան իսկապէս բարեկամներ,
Որոնք են խիստ կատաղի,

Պաշտօնապէս թշնամիներ
Իրար արեան ծարափ:
Որ մէկն ասեմ, որ մէկն յիշեմ
«Պաշտօնապէս», գործերից,

Ե՛րբ «բառն», աստուած է ես
կասեմ,
Թող չը զարմանան դրանից:
Ըմեն երկիր ու ժամանակ
Ոնէր իրեն մի աստուած,

Երկու գէմքով ու այլանդակ
Եանուան այժմու է աստուած:
Դեռ բազմաստուած կու-
պաշտ են,

Բողոք մարդիկ իսկապէս,
Պաշտօնապէս թէ և մարդ են
Միաստուածեան պարզերես...
Տակաւին շատ կանցնին դարեր,
Մինչև մարդիկ մէկ Եստօյց՝

Թող էլնէ կեանքն չորս պան-
տերից,
Սիրուի բոլոր երկրի վրա,
Բնութեան չքնաղ զարգա-
րանքից
Թող ամենայն յարդ ցնծայ:

Թող չքանան սառնամանիք,
Զերմ արեգակ թող վառուի-
Ծաղկին, ծին, ծառ ու ծաղիկ,
Նոր կեանքի յոյժ թող աճի:

Մեռած աշխարհ կենդանանայ,
Եւ թող մարդիկ ըզմայլեն
Հաւերժական հրաշքի վրա,
Հրաշք չը կայ թող չանեն:

ՆԲԸ ԱԶՔԵՐԸ

Սիրուն, մեծ մեծ կամարակապ
Յայտում են հոր կենսատու,
Եւ սիրում են լուսի տարափ,
Հալածելով սուգ մարդու:

Եւր, աւեր սևորակ,
Եւր չքնաղ գեղունակ,
Դարձէր թողնող ծաղկի վրա,
Երև նրան կեանք չի ապ,
Չեր մի հայացք գեղեցիկ
Ար կենդանցեն այն ծաղիկ:

24 Մայիս 1880 Մարտի

ՅԵԿԵՂ ԵՅԻ

Ի տաճար Եստրիճայ
Մերձեկամ սիրուի արտի:

Երկիւղի պատանուց
Յառաջեմ չնչամիտի
Վեճանիստ բարձրագիր
Հրապուրիչ քաղցրատես
Ի տուն Տեառն՝ մեղսակիր
Ընթանամ փութապէս:

Եւ մտեալ ի սուրբ վայր,
Եզոթեմ աղերսեմ,
Մեղս քաւեմ իմ անծայր
Եւ զԼաստուած իմ օրհնեմ:

Հուսկ ազատ շունչ թռչի
Ի սրտէս մրրկեալ,
Ի յերկինս՝ ինձ թուի
Թէ մերձ տեսան եմ կանգնեալ:

ՄԸՆԱԲԱՆ (Իմաստ. Ե. Ե.)

Ծովը ծնեց երկու հսկայ,
Երկու ծովեր նրանց առին,
Մէկը եղաւ ծովին արքայ,
Միւսը իշխան ցամաքին:

Հսկայ մարդիկ միայն իրանց,
ՄԻԱՅՆ ԻՄԸՆՅ են տես-
նում,
Եւ անյագ է հողին նրանց
Եմեն տեսակ բաներում:

Մրանք մեծ են և չար գործում
Մեծ են նրանք և բարիում,
Բայց թէ բարի և թէ չար՝
Պետ լինի նրանց կամքի համար:

Ծովի արդին, սանձ ծովին
Երեք երկրում էր իշխան:

Բատրոնի գերի երկու փառքին,
Կերեւ կամէր ողջ իրանս
Երեք երկրումն էլ կործանվեց
Ղշմարտութեան զէնքերից.....

Բայց վերջապէս գեանում թա-
ղուեց
Տարիների մեծ բեռից.....

ԾԱՂ ԿԸՉԱՐԴ

Փրկին եկաւ, մրտաւ քաղաք,
Յնճանք, եղբարք, միաբան,
Համբոյր իրար, ողջոյն կարգանք
Չղազրենք զոչել՝ օլսաննանս:

Փրկին եկաւ, քաղաք զողաց,
Հարժուեց հիւքը սղիտութեան՝
Փարսեցին է շուարած,
Հինում է խաչ և դարան:

Ինչ խաչ առէք, մի վախենաք
Եւ բարձրացէք գողգոթայ,
Ինչոյ կ'կանգնի աւեր քաղաք,
Ինչին վրա մեզ կեանք կայ:

Դուք թափեցէք արին քրտինք,
Թող լան դատերը Սիօնի,
Դուք զօհուեցէք և ցնծացէք,
Չեղ յարութիւն կը լինի:

Մի մեծանա, տարիներդ թող
չա սցա ընթացան կանգնեն,
Հողի, մարմինդ արձանան ինչ
ցամք ամփոփ կէն կան,

Թող որ զինչ վարդ վառ ցո-
ւրառու ճաղածին չը բացուին,
Բայց քո բուրբուն և քո գեղ յիսյլ
Թող մնան:

Հարժուեք սարեր և պատեցէք
այն պարտեղ,
Ուր աննման չքնաղ ծաղիկն է
բուսած.

Մէք կաղիներ խոնարհուեցէք
դուք մօր պէս
Եւ հոլանի դարձէք ծաղիկն նո-
րեցածն իոյկը բաց:

Խորշակահար երբ քամիներ, փո-
թորիկ
Կանցնեն կիզող ճառագայթ-
ներ արևին՝

Այն ժամ սարեր թող հեռա-
նան և կաղնիք
Թող որ ճիւղեր իրենց դարձ-
նեն ի յերկին:

Ու երբ կ'բացուի դաշտ ընդար-
ձակ և ազատ,
Եւ երբ զեփիւռ այնտեղ կ'խա-
ղայ ծայրէ ծայր,
Երբ առուակներ դալարազեղ
ծաղիկեպատ

Զինք ջրերով խօխօջայով կեր-
թան վար-
Այն ժամ առատ թող ցող իջ-
նէ պարզ երկնից,

Սրբե վառուի մեծ լեռների և
իոյկից ձայնից իջնա տեղից,

Եւ թող սրխակ թուփին նրա
Վեղահրաշ ծաղկի բացումն աշ
ւետէ:

1880 Մ. 44.

ՍՈՒ.

Ինէ սիրտս, եկ գանձուկս,
Եկ հարազատ, եկ զաւակս.
Եյս՝ ձեռները որ քեզ գրկեց,
Փայփայելով մեծացրեց,

Եւ թմ աչք ձեռքեր թաղկահար՝
Քեզ կը մորթեն հորդ համար:
Կայէ որդիս, ժահր ու մաղձին
Որ թափվում է բերնից քո, իմ.

Հուտով մահր սովատարած՝
Վերջ մեր կեանքին կընէ
տանջած:
Ինչի՞ զաւակս, հոգուս հատոր,
Ինչի՞ երկուսս զոհուենք երբոր՝

Մեզնից մէկը միւսի մտով
Կարէ առնել կեանքն ապահով:
Թող թաթիկներդ քո անկար են
Հօրից պոկել միս կարող չեն.

Քանի կայ ոյժ բազուկներումն,
Եկ պատառեմ քեզ իմ գրկումն.
Եյսպէս առիւծն իւր կորիւնին
Մովից զրդուած ասյ ձիրանին:

Միւսն քրտինք են թափելով
Քեզ աճեցրի ինձ գրկելով:

Երախտապարս, եկ իմ զաւակ
Եկ վճարիր հորդ քո պարտքը:
.....

II

Ասաց առաւ հայրն անզոյ
Եւ կատաղած զինչ քորդ սրկիւյ՝
Պատառ պատառ արաւ որդուն՝
Քաղեց շամփուր միսը սիրուն:

Երբ ձենձերը բարձրացաւ,
Հօսից հօր սիրտ զող ընկաւ.
Իսկ երբ լափեց իւր խորոված՝
Մնաց սառած ու սարսափած:

Քաղցի յոյզը երբ անցաւ,
Ուշքի, մտքի նա եկաւ.
Յիշեց նա իւր ոճիրն աշեղ,
Չկարաց սղբալ որդուն անմեղ:

Նրա աչքերից կաթիլ մ'ար-
ցունք
Չնկաւ սփոփել խղճին յուղ-
մունք:
— «Թող ասաց նա, թող հըռ-
չակուի

Իմ արարքը աշխարհում,
Տասն-ինն դարում, թող քա-
րողուի,

Մարդն ուտում էր իւր որդուն,
Սիրուն, պաշտած որդու կակձից
Գժուած հայրը և մոլեգնած,
Քզուած մարդից, այս աշ-
խարհից,

Ենիծելով փախաւ գնաց

Դէպ՝ տանջարան «հանդիստ»
վերջին,
Դէպ՝ դատարան վայրի տաճկին:

ԽՐԻՄԵԼԵՆ ՀԱՅՐԻԿ

Թէ կիզում է բոց արև,
Թէ փչում է սառ մրրիկ,
Նա նայում է դէպ՝ իւր առջև,
Ինչպէս թռչուն դէպ՝ իւր բունիկ:

Թ' երևում է քորդ զինուորուած
Խուժան խմբակ դէպ՝ ինք եկող,
Նա դնում է զինչ դէմ դիւաց,
Հանդիստ՝ խաչով — գերդ մարդ
ճրգնող:

ԻԱՐՈՒՆ.

Որք՝ ան դարեր, ք՝ անի հանձար
Երգեց զարուն կենսաբեր,
Որքան հօր, ճոխ և անծայր
Գեղեցիկութեան է նա տեր:

Ետն անմեղ պարզ հովուական,
Գիտուն հանձար՝ վե՛հ պօլէտ՝
Համակերպում են գեղ դարնան,
Բզգում նրա սիւզ կենսաւետ:

Անհուն դարեր անթիւ մարդիկ
Բզմայլեցան գովեցին
Ենճաւ չքնաղ քո հրաշալիք,
Բայց դեռ ավենն չերգեցին:

Բնկած մարդուն Գարունն է յոյս
Նորոգ կեանքի ծնունդուն,

Նա օրինակ է խնդայոյզ
Մեռածների յառնելուն:

Մինչդեռ շրջում է երկրագունտ,
Մինչդեռ փայլում է արև,
Եւ մինչ հինին մի նոր սերունդ
Կը յաջորդէ յարատև:

Միշտ հանապաղ նոր դարուն
Կը դայ չքնաղ, նրկարէն,
Եւ կանտ նոր դրուատ սիրուն
Իւր նոր գեղի փոխարէն:

1880. Մ. 44.

ՀԻՆՆԻՆՆՈՅՈՒՄ.

Եստ վիրակոծ պատանի
Տանջում է դառն զեղբրեց,
Ենդ վարդազեղ մի որդի
Մահ է խնդրում իւր մօրից:

Մայրն աչերին արտասուք
Գրգվում, պազում է որդուն,
Սէ է ողբում իւր երկունք,
Որից ծնեց իւր սիրուն:

Սա մերձ ի մահ մրցում է
Օրհասական ծամին հետ,
Եւ յուսահատ կանչում է՝
Որ տար համբոյր իւր մօր գեթ:

Նա արթնացած գեղեալ քնից,
Ոտի կէտ չէ տեսնում,
Եւ սարսափած ու կրակձից՝
Գեղերվում է ցնորքներում:

Վժռե՛ք Տեառ վայրերից,
Անե՛լ անոր տրնում է,
Չունի ընկեր նա, որից՝
Խօսք մխիթար մի լսէ:

Նայէ՛ք ինչպէս մէկն ընկճուած
Պատուհասից ակտերի,
Ենզոր, բախտին յոյս դրած՝
Համրում է զարկ ժամերի...:

Նայէ՛ք այն կողմն անտէք,
Որ բժիշկ, քոյր ողորմած՝
Ինչ վէճ սիրով զեղօրէք
Տան ինամեն մարդն ընկած:

Հիանդանոցն է պատկեր՝
Որ մարդ իր խեղճ փոքրութեամբ
Երևում է և զերդ ատէր՝
Իւր պանծալի մեծութեամբ:

ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԸ (մեռած
անկից):

Թէ յարութիւն առնեմ շիրմից,
Ես վեց միլեօն տասն երկուսից՝
Կը նուիրեմ Հայոց ազգին,
Միայն դառնար ինձ իմ հոգին...:

ՇՈՒՇԵՑՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ե՛յր ի՛նչ երկիր է, որ այդքան
Մեր երեխերըն են գոյում,
Որին՝ հողով՝ Հայաստան—
Եղեմ, զբախտ են կոչում:

Եւ ասում են թէ այնտեղ՝
Հողն է ոսկի, ջուրն է կաթ:

Ու իրանց խելքովը անմեղ,
Մեղ խրատում են ողջ շաբաթ:

Խեղճ իմ զաւակ, քո զպրոցում,
Խեղքիդ փչում են շատ բան,
Բայց ինչի՞ չես մի հարցնում՝
Թ՛այն ի՞նչ սով է Հայաստան...:

Որ հողն՝ ոսկի և ջուրն է կաթ,
Մարդիկ մեռնում են հազարով,
Ու մեզնից են ինդրում արծաթ,
Որ վերջացնեն այնտեղ սով:

Մերուն որդի մեր՝ Հայաստան,
Չէ այդպիսի հրէշաւոր,
Նրա հողն է հող, ջուրն է պարզ
Ջուր,
Ոսկի, արծաթ, իսկապէս կան:

Նիժնի, Մօսկովն է Հայաստան,
Դու այս, որդի, լաւ սերտէ.
Կարճ ճանապարհ դէպ՝ նա թէ
կան՝
Լաւ սովորել աշխատէ:

Միտէ Մօսկով, սիրէ՝ Նիժնի,
Նյնտեղ պապերդ են «մարդ»,
Կարճե՛ր զարձե՛ր...:
Թո՛ղ ցնորքը՝ «Հայաստանի»,
Որ «ցաւի», պէս է ձեզ բռնել:

Թէ խնդրում են «ողորմութիւն»
«Մեր այնտեղի խեղճերին»,
Տո՛ւր, մի ինչայի, յոյս Եստօնն՝
Նա առատ է տրտողին:

Միայն այս լաւ յիշ որդիս,
Որ Նիժնայից և Մօսկովից:

Այլ Հայաստան դու ոչ ոնիս
Եւ ոչ լսել կամիս մէկից:

Ասո՛ւ, կը տամ ես հազարներ,
Միայն թողէք Նիժնի, Մօսկով
Իմ հայաստան լինի, որ էր
Եւ պապերին իմ շատ սրտով:

ՇՈՒՇԵՑՈՒ ԻՂԵԱԼԸ

I

Գրել-կարդալ կարգին գիտեմ,
Գործակատար թո՛ղ արդ լինեմ,
Այժմ պէտք է լաւ սովորել՝
Հաշիւ պահել, հաշիւ առնել:

Երբ իմ տիրոջ հոգուն թեւեր
Լաւ հասկացայ ամեն Ֆէնդեր՝
Եյն ժամ համեստ մի խա-
նովթպան
Դատած փողովս ես կը դառնամ:

Դրա վրա երկրորդ՝ կանցնի
տարին,
Խեղք-միտքս կտանի Նիժնին.
Ե՛ս պատրաստ եմ գնում եմ,
Որ Ռուսէթից ապրանք բերեմ:

II

...Հողիդ ուտեմ, Մօսկով, Նիժնի
Անդոյդ վայրեր դուք աշխարհի.
Ո՛ր ձեր բիւժը, ձեր եարմուկան,
Ո՛ր մեր ցեխոտ, կեղտոտ Շու-
շան:

Չկայ թատրոն, չկայ դաղէթ,
Չկայ մի մարդ, որ խօսես հետ,
Այստեղ հողիս կեղնէ ցաւով
Թողնեմ, ելնեմ, գնամ Մօսկով...:

Եւ այնտեղ մի քանի տարուց՝
«Վ իզնի արեօլ, իմ դառնալուց,
«Կուզնեցսկից», բուն ձակատին
Կը տեսնէք փայլում իմ մեծ
բանկին...:

III

...Այժմ ժամ է և ժամանակ,
Որ ես առնեմ սրտիս փափազ.
Առանց կրնկան, փառաւոր տան՝
Փուչ է աշխարհ և կեանք մարդ-
կան:

Վ աս հայի պէս ես չեմ առնի
Շոյլ շուայտ աղջիկ ուսի,
Եղատ կրթուած ես հայ մարդու
Կառնեմ աղջիկ ինձ-հայուհու:

Ասաց՝ կանէ մեր Շուշեցին
Եւ կը հասնէ իւր մեծ փառքին,
Բայց թէ ասես— «Չիտակ մարդ
չես»,

Նա քեզ կասէ «նախանձվում
ես, ...»:

ՄԻՐԻՎ:

Պատառ-պատառ ցրուած ամպեր
Հալածվում են հողմերից,
Իսկ սատակաշունչ սառ քա-
միներ
Իջեցնում են նրանց երկնից:

Գունատ երկինք փոյթ ծած-
կուեցաւ
Արտ-որտ բարձրաձայ-
նե, թուխ ու գորշ ամպով
անբաւ

Մթնեց ծովի լայն ծաւալ:

Եւ ալիքները սարսափած՝
Չօրքերի պէս յուսահատ,—
Չարնվում էին իրար կատղած
Եւ փրշրվում յակրնթարթ:

Արտասցին երկնի խորեր,
Շանթ և կայծակ սըլացին,
Քրի ահեղ հսկայ սիւներ
Իհալի ամպեր բարձրացին:

Տեղալ սկսեց ոչ անձրեկ
Արձաթափայլ կաթիլներ,
Եւ լիթխարի ալիքների
Չարհուրելի մեծ լեռներ:

Հողմակոծան ալեկոծուած
Յորձանքներում մեծ նաւեր
Դարձել էին ինչպէս բռնուած
Երծիւներից խեղճ հաւեր:

Տարերը երկրից, տարերը երկնից
Խիստ կռուեցին ու երկար,
Եւ համողուած դարձան մարտից
Թ՛ իրար յաղթել են անկար...:

Լռեց աղմուկ, թուխը և ամպեր
Շուտով եղան ցիրուցան,
Եւ հաշտութեան սուրբ նշաններ
Երկնից երկրիս երեցան:

Խաղաղութիւն համատարած
Տիրեց ազատ ծովերում,
Եղեղ չքնաղ, արև վառուած
Փայլեց կապոյտ կամարում:
Նաւերն ուրախ հանդիսա զտին
Քաղաքների ծոցերում,
Մարգարիտներ շատ փայլեցին
Մրրկից յետոյ ափերում...:

ԵՂՕԹԻՐ.

Ո՛վ կոյս, աչերդ սևորակ
Դարձո՛ւր յերկին կապուտակ,
Հողիների հետ մէկ տեղ
Օրհնի՛ր Եստծուն մեր անեղ:

Օրհնի՛ր որ նա մեզ այսօր՝
Շնորհեց ձիրքեր բիրաւոր,
Բողոք աշխարհ քո բերնով
Օրհնում է նրան զո՞՞ սրտով:

Քո աղօթքն է սուրբ սրտից,
Եւրի՞ծ, անմեղ մտքերից,
Նա ինչպէս լոյս արեկն՝
Կանցնէ երկրից զեպ՝ երկին:

Մ.ՆՈՒՆ.

Երբ տեսնում եմ ճաղկող ճաղկին
Կամ վարդազեղ արշալուսին,
Իսկոյն անունդ եմ ես յիշում,
Եւ յոյսն իմ՝ մէջ է նորոգվում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԷՆԵՐԵՐ

Դողարիկ, յերկին սըլացիկ,
Դուք մեր վանքեր հայրենի,
Չեր բազմցն է գեղեցիկ
Եմեն փայրը մեր երկրի:

Դուք վկայ էք և արձան՝
Եւսրբիս զարձերին,
Որոնց արաւ Հայաստան՝
Վ անս Եստծուն ընկերին:

ԵՐԵՒ ՀԱՅՈՑ.

Ե՛լ ե՛ւ արեղ Հայաստանեաց,
Չի՞ երկարես զարշալոյս,
Ընց ըզգրուես քո հրաշարի,
Չի՞ ցանդ մնաս մթաւոյց:

Բնասրային վառեալ կատարք
Երարատեան վե՛հ լերանց՝
Երազածոսն ի լոյս քոյին
Մե՛կ զրկիսցէ ի փառաց:

Չի՞նչ թխաղոյն այս ջրիք
ամպոց,
Որք բուրբին շուրջ ըզքէ:
Քող սկաթոյր առազաստեալք
Յերկնից փակեն քո զարե:

Մի՞թէ ըզշող ճառագայթից՝
Սոքա կամին պարփակել,
Այլ դու փութա, ելցես վանել,
Չի՞սուարդ ի քէն փարատել:

Փարատել մէզ թորոմական
Եզին պատեալ ի վաղուց,

Որ խարխափէ ցանդ ի յաւեր՝
(Չե՞ն ընդունայն ի զինուց):

Որք յաղթական երբեմն իպերձ,
Պատկին ըզձակատ,
Յաւերժ խիստս հայոց քաջաց
Եւ ի պարձանք յորդառատ:

Քունդ ծագման անդ ի հովտի
Կան ակն ունին Հայկազունք,
Լուսաւորել ըզձանկրտի՝
Ի քեղ յունան փարաղունք:

Բզքոյդ պարզել շղարշ պայծառ
Մի՛ ըզնոքօք դու հեղպայր,
Խաւարելոյ դու աշխարհին՝
Տիւ նոր ծագեա՛ փրկարար:

Կենդանութիւն նոր ըզգեցո՛ւ
Բուրաստանաց թորոմեան,
Ծաղկեալ երբեմն յանոյշ երոյր՝
Երբ առաթուր է խոպան:

Անդէն շուշան բարձր ի ճակատ
Ծաղկեր նազէր սիգածէմ,
Երդ պապազին, բուռն սողնիք,
Շընչեն ի նա միշտ զբխեմ:

Ծագեա՛ ըզշող ի սրտէ՛յ տի
Յաչս մանկան նիրհելոյ,
Չարթո ի լոյս նորոգ կենաց,
Բզկաչկանդեալն ի քընոց:

Դու որ զերկիր պճճես ի զարդ
Կենդանութիւն տաս յաւետ,
Յուսամք զի քեւ կենդանացի
Եւ տուն Հայկայ ըզձաւետ:

ԿԵՆՏԻՄ ԿՐԻՍՏՈՍ ԿՐԻՍՏՈՍ (Թարգ.)

Ի դարեանդ հրուանանիս անբնակ,
Որ յեղևնեայ պրճի գալար ի պրակ,
Յորոյ վերայ կան հինաւորց կրկնիք
Եւրջ զկնքօք հոգեակոծան եղևիք

Մենիքս ձկնորս հէք ծերունին ալևոր,
Ի կուր մատնեայ ծոգու զորդին միակօր
Երոսօր ի յաչս հոգոյ ի պահ աւանդէր
Ի խոր խոցեայ զգմահ նորա աշխարհէր

Յուզեայ ալքը զնովաւ ծեփն զայրագին,
Ի մկանունս զնա դյորեայ պահէին
Եւ հուօկ ուրեմն ողջամբ զգի պատանոյն
Հանուցանեն, զընկն յարեւերս ծովուն:

Չմանուկն ողորայ աղեկեղ հայր սղաղկեաց
Բըրէ շերիմ ընդ հովանեաւ ուռնեաց
Վ էմ արաստոյ կանգնէ նախ ի սընար
Սէրիդ պրտուեայ հիւսեայ յորդոյ իւր

Չստոյ ծառոյն ամրացուցեայ առկանէ:
Եւրջ արձան նոցա դրժնեայ աղբա-
մարտոյ ի գոցեայ սու թեանս
(ՄայիօԼ)

ԲԵՆԵՍԵՂ Ծ. Թարգմ.

Մինչ ոչ ի գոց նուիրական
Կոչէ գալուէս Ասորոն, լանդ
Ի նանիր հողքս մարդկան
Կայ ընկզմեայ հեղադոյնս

Երնջէ քնարն արրբաբան,
Հողի նորա կայ ինիքս
Եւ ի յորեաք զրաջան

Թերեւս արուպէ բասիր
Այլ անտուանեան հրաւեր
Մինչ նորին յանկն կորդաց

Խանդ պուէտին ի յեթեր
Որպէս արծիւ որջանայ

Ի խրանխճանաց քրտորմնի,
Չճայն մարդկան նա ատէ,
Յոսս կրնոց աշխարհի
Չսէգ գլուխն սղթեքէ:

Իբրեւ մոլեայ խոտանիի
Խուովեայ յուզեայ յաղմկաց,
Յափուես ծովուն ամանի,
Ի խոր ծրմակն անտարանց

ՅՈՅԻ ԿՐԻՍ

ՍՈՍԵԿ Թարգմ.

Յաղատ արձակ յանտանի
Անկար ի կարդ որտորդին,
Տէր քոյ զրաւեաց քեզ յաչաց,
Չփոքոյդ գեղծոք զորացին:

Դու գերգս աղբու մշտամոռուն
Եւ գղայլայլիկս յաջալնես,
Անճեսայ քո տէր ի յապուշ
Վնարանի զի ցանդ երգես:

Այլ գիւրահաս է լեզուդ,
Եւրջ քերմ դգայուն իմ հոգւոց,
Լսեմ գճառաչողք և սուգ
Ի գեղգեզանս քոյդ երգոց:

ՅԵՓՈՒՍ ԳԵՏՈՅ ԲԵՂԻ

Եւրջ քերմ դգայուն իմ հոգւոց,
Լսեմ գճառաչողք և սուգ
Ի գեղգեզանս քոյդ երգոց:
(Թարգ.)

Յափուես ծովուն ամանի
Եւրջ քերմ դգայուն իմ հոգւոց,
Լսեմ գճառաչողք և սուգ
Ի գեղգեզանս քոյդ երգոց:

Երցօք ի յաչս մեք յիշեաք
Չորն առաջին օրհասական,

Յարու՛մ ձամբարք Նարեկացոց՝
Վ տեհայ ցանամբ և վրիժու,
Չանուրս մօրն Սարգիս
Չհիմն ի վեր տապալեցին:

Երտօր ի յաչս կոյսք Միօնի
Երազէին զնքեանս յերկիր՝
Յերկիր հեռու հայրենական:
Մինչ մայրոյ թախծեայ ատար

Չայլոս գետոյն մեք դիտեաք,
Թշնամիք մեր հարկէին մեզ՝
Երգել յուրախ և կարաւել
Չսուրբ նուազը Խորացիեան:

Թող կոտացին ձեռք մեր ի լարս,
Եւլ ձայնս երգոց զուարճանաց
Մի հընչեցեն վասն ոստաց:
Մի՛ն, քնարքդ կախին զճառոց,

Եղաա նուազք, յաղատ ի լարս՝
Դարձ մեզ ի յուխտ և ի կոտակ
Երեւակեղ ամանակաց,
Յարու՛մ եղև վախճան աւուրցդ՝

Եւուրցդ պակեայ փառօք պայծառ,
Ոչ, մի երբէք, մեք հեղեցեմք
Չճայն դաշնակցոյ ընդ արմուրդ երգս
Ոստաց մեք խրճդրժական:

ՍԼԵՂՕՆ ԵՒ ՄԵՂԻԵՐ (Թարգ.)

Դու զիս կոչեա այլ ոճրադորժ մելիկեայ
Հանդոյն տանկին վայրադ գազան զայրացեայ
Ի մարդկանէ և յԱստուծոյ դու երկիր,
Եւ ինձ, ծագեար, լեր համբերող ունկնդիր:

Ոչ թաքուցից ես սրտանցից զամենայն,
Գեթ զե հեքիս մի՛ դողացէ աղբու ձայնս

Մանուկ էի դեռ տակաւին քառամեակ,
Բաշխորակ յիմ մայր խոցեաց զեւր նիզակս

Վ տան Յիսուսի նա զեւր զկեանս զճարեաց,
Եւլ դիտաջեր գի յիմ թօթով ի բերան՝
Ոչ թէ կաթին, այլ հօսեցաւ շեթ արեանն
Եւ ինչ դեռ նոր իմ աւարտէր տանամեակ՝

Իմ ուսուցիչ սիրէր զիս զեւր զիս հողեակ,
Եւլ ի շքեմցս ատրջանակ օտմանցոյն
Չնորազուխմանրեաց, փշրեաց ստանադոյն
Իանց ամ մի, ահա՛ կրկին իմ աչեր

Տեպն զի վէս վրան տանկին երեկեր,
Եւր պղծութիւն՝ կատարեցաւ և եղևն,
Եւր և վախճան հարազատին իմոյ քեռն:
Բաներորդ վազէր զարնան իմ շրջան,

Չիմ սիրեցի ի սրտէ նու՛ սիրական,
Եւլ յիմ գըրկաց զնա անարձ կորեցին
Եւ ի հարեմ խիտ փաշային գերեցին:
Ի յառնացի ի հասակի էի ես,

Յորժամ խմբակ յազգէն խոժան շար շերքեղ
Եւ մեծի դրամք խոսե բնակաց քաղաքին
Չհայր երեցուն ի կատարան մաննեցին
Չհեծեծանս նորա լուեալ ես փախեայ,

Եւրջ քերմ դգայուն իմ հոգւոց,
Լսեմ գճառաչողք և սուգ
Ի գեղգեզանս քոյդ երգոց:
Մարդ եմ դգամ, չեմ կռածոյ անկնդան,

Եւ իմ յերակ ո՛չ շեթ ջրոյ ոչ խաղուն,
Երէ՛ տեսցես ինձ ի բարձունս (Նարեկեան)
Իմ ժամոք ստիս սոցեղ հայրն հնամեան
Խաղամ, սլանամ օրպէս մերիկ մօրեզեայ՝

Մերկ առ ափամբ մերս Դանացոյ երեքեայ
Եւ քողցրէ ինձ զի հոգի դաշին իմ պաշտպան
Միշտ թաթաւեմ իմ թշնամոյն ի յորեան.
Եհա՛ վասն էր հրձուխ թացանս սուրբ
Չհա՛ զամեն էր հրձուխ թացանս սուրբ

Ե՛հա զանս էր ես կեամ յորեան զլսալին
Իայց, դու ճարհար, ոճրագործին սերտ
ընկեր,

Օ իս մի երբէք, դու ոճրագործ մի տանր:
(ՅՅԵՐ. ԵԵՐ.)

Յեւ ճընոյ և ի մուտս նորոյ
տարւոյ բան, բռնագրօսական
խանդիւ ոգեալ 1877-1878.

Տե՛ս զվերջին ընկե տարին ըզ բաժնի,
Մասնի ի ծոց յաւիտենից ի ճարհար:
Սա որ թուեր լինել յաւիտ ազգաւոր,
Օ ուշ և զուրուշ մեր ամենիցս գեղեր:

Ըրդ խորուսիկ բանայ մարդկան ստարան,
Ցուցանէ մեզ զեր զթախիճ կերտարան:
Իբրև զանթ անհետանայ յանդիս մարդ,
Եւ խորխայ եթէ բարեաց էր ի մայր:

Օ յիշատակ քոյ պիղձ ատեամ ես բնուս,
Օ ի դու զարիւն ազգիս հեղեր ըզ պեղան:
Թոթախեցուք ի մէջ ճընոյն ըզգեշն,
Եւ գրգեսցուք զամ փրկարար նորածն:

Խմբին աստեղք, ցնձան յերկնից ի կամար,
Խնդամք և մեք յեռեայ սիրոյ ի կանար:
Թող ճընչեցեց սյեր ի շիրճն մանկանց,
Օ ի հին նորոյս վառեալ մրցեց ի նախնեց:

Երգեա, մուտարդ զհրճուանս քոյդ արիւս,
Մինչ շրջեցեց Եպտոնեան նոր սիրիս:
Եւ մարթեացուք զանցին աուրք մեր չնայ,
Յորչափ դասնիմք յայս ուրուտակալին յայ:

1877.

ԱՅՐ ԵՒ ԿԻՆ ԹԱՐԳՄ.

Սուրբ Մարտինի սօնին օր:
Կին ամուսնուն պլոր:

Կազմեց, շինեց քաթաներ
Եւ վազ թխած պատրաստ էր:

Շուտ անկողնում պարկեցան,
Բամին գոռաց զերդ դադան.
Մարդը ասաց իւր կրնկան:

«Պառաւ, ե՛լ փակ զի՛ր դռան»,:

— «Հագիւ թէ քիչ էս տաքցայ,
Եսաց պառաւն անզգայ.—

Թող նա զարնուի, չեմ ուզում,
Ես ոչ երբէք կե՛նեմ վեր»,:

Իայց վերջապէս խորհեցին՝
Ու այս պոյման կարգեցին.

— Ով որ առաջ խօսք խօսի,
Թող մեր դուռը նա փակի:

Երկու ուղորդ պատասճամբ՝
Ներսև մտան պաղովթեամբ.
Խրճիթումն էր խիստ կաւար:
Եւ տեսնելու ճար չը կար:

«Ինչ անդունդ է, չը կայ պատ,
Կարէ ջարդուել մեր ձակատ.
Ներսը ոչ մի մարդ չը կայ,
Դուռը միայն կը թնդայ»,:

Ե՛հա քաթան գտնելով,
Ուտել սկսան լաւ ճամուլ:

Կինը տեսաւ այս ամեն,
Ըայց ըռում էր երկիւղէս:

Ուղորդն ասաց ընկերին,
«Սրդ մեզ պէտք է ըմպելին,
Ես օղիի հօտ եմ առնում,
Արի՛ փնտռենք դարբանում»:

Նրանք այնտեղ մե՛ շիշ գտին,
«Ե՛հա օղին, — գիչեցին — նա ձե՛լ
«Եկէք եղբարք ձիշտ կարգով»
«Սրան խմենք բերանով»,:

Եյս որ լսեց ձերուսին,
Գոռաց անկող ճիւղերին.
«Ե՛յ, օղին պէտք է փող,
Մնվարձ խմել չէք կարող»,:

Կինը կաւ շրտ սեղեց՝
Եսաց մարդին գոռալով.
«Ինձնից առաջ խօսեցիր՝
Ուրեմն դուռը ե՛լ փակիր:

ԵՐՈՒՆՍ. (Թարգ.)

Ես մի եղեգ կարեցի՝
Յուզեալ ծովի ափերեց,
Եւ մի անկինն ձգեցի՝
Ուր ընկած էր իմ աչքից:

Մէկ օր ձերուկ մի անցորդ
Որ իմ խրճիթ մտել էր
Ուր զիշերել նա կամէր,—
Յանկարծ եղեգ նա տեսաւ,

Եռաւ ծայրը սուր կարեց,
Վրան ծագեր ևս արաւ,
Ու իր բերնին նրան դրեց:
Կենդանացաւ այն եղեգ,

Աղու ձայներ լուռեցան,
Կենդանացաւ այն եղեգ,
Երբ զեփուսիկ մեղմ մէկից,
Տատանելով ալիքներ:

Մրմունջ ձայներ տարածէր
Երկայնով թեամբ ծովեղեր:

Մայիս:

Հասաւ թէ չէ ահանջիս
Երբ որ երգեց սիրելիս,
Արտս թոռմեց, բարախեց,
Կարծես ելնել նա ուղեց:

Մղում են վշտեր ինձ անտառ,
Բարձր ծրմակ իմ դադար.

Եղու կրակ արցունքներ
Կամիմ վիժել անհամբեր,
Նրանց մէջ ընկղմին իմ ցաւեր:

Հայի:

Երբ իմ ցաւերս եմ պատմում,
Յորանջում են ու լրոռում.
Իսկ երբ ցաւերս եմ երգում,
Լաւ երգելս են զովում:

Հայի:

Կես զիշեր էր և խիստ ցուրտ.
Իմ հառաչանք ողբ և սուգ
Հընչվում էին անտառում.
Չարթնում էին սև մայրիներ

Կարեկցով թեամբ շարժում էին
Իրանց հսկայ կատարներ:

Հայի:

ԱՄՂՆՆ. (Թարգ.)

Եպառածի մի վրա
Մի միայնակ կաղնի կայ,

Տառանում է մերթ նրնջում,
Ծածկում ձիւնի անկողնում:

Երազում է թէ ինչպէս՝
Արեւելքի տաք երկրում,
Խորշակահար ժայռի վրաս
Արմաւենին տրտում կեայ:

ԵՆ ԻՄ ԱՐԵՒ.

Ելաւ արեւ սարերում,
Մութ է տակաւ իմ սրտում,
Մտաւ արեւ սարերում,
Մութ է զարձեայ իմ սրտում:

Ե՛լ իմ արեւ, ե՛կ իմ լոյս,
Կենդանութիւն տուր մարմնոյս,
Փարատ է դու մութ սրտիս,
Որ փառ ցրնծայ իմ հոգիս:

Օրուայ արեւ չէր փան իմ,
Չէր այլ արեւ ես ունիմ:
Որ կրտայ ինձ ջերմութիւն
Կենդանութիւն, բերկրու-
թիւն:

Չէինք արեւ իմ ծովից,
Ոչ լեռների ետեից,
Ե՛ւ ոչ հեռու իւր խրճիթէն՝
Քայ և մրանէ իմ գրունէն:

Երբ ժամ է ե՛լ իմ արեւ,
Փութա՛ տալ ինձ քո բարեւ,
Ինձ համար միշտ է գիշեր,
Բանի որ դուն չես ելեր:

Այս մեծ արեւ արեգակ,
Ինձ մաշում է խիտ արագ,
Մինչև որ նա մտք մրանէ,
Կուզէ հոգիս, որ ելնէ:

Չի հետ նրա դու կ'եղես
Եւ նրա հետ կը մրցես.

Ե՛լ արբ իմ փոքր արեւ դուն
Եւ յաղթէ մեծ արեւուն:

ՕՒՆՆԵԻ. (Թարգ.)

Կապոյտ ծովի ջրերով՝
Ետդերն հոգիւ փայլում են,
Եռադաստները պառզած՝
Նաւ մ՝ է գնում ինքն իրեն:

Բարձր կայմեր չեն թերլում,
Չեն անդ դրօշներ ծածանվում,
Ու մունջ՝ բացուած ծակերից՝
Թնդանօթներ են նայում:

Նաւը չունի նաւապետ,
Նաւաստիներ չունի նա,
Սակայն ժայռեր, տիղմ, մրրիկ
Կարծես հոգը չեն նրա:

Քարոտ, մրուայլ, ամայի
Կայ մի կրղզի այն ծովում,
Կրղզու վրա կայ շերիմ,
Ուր մի կայսր է հանդիւմ:

Չինտրական փառքից զուրկ,
Թաղուեց հոգում ոսոխից,
Ու վրան մեծ վէճ է զրցած
Որ նա չեղնէ իւր շերմից:

Երբ զարնվում է մահուան ժամ,
Տարեդարձին կէն գիշեր՝
Մտնում է բարձր ափին,
Հանդարտ այն նաւն օդակերտ:

Դամբարանից կայսրն այդ ժամ,
Սթափում յանկարծ անկայսօն,
Գլխին գտակ եռանկիւն,
Հաղին ուղղի գորշ պաճկոն,

Խաչած հզոր բազուկներ, —
Նա զըլխիկոր զալիս է
Եւ ղէկի մօտ նրստելով՝
Արագ յուղի է ընկնում:

Արանում է ղէպ՝ սիրուն
Փրանսիային իւր կողմեր,
Ուր փառք ու դաճե ժառանգ
Թողեց ու հին զինւորներ:

Հաղիւ երկիրն հայրենի
Տեսաւ աղօտ մութի մէջ՝
Աիրտը կըրծքում բարակեց,
Վառվեց աչքն իւր անշէջ:

Նա շրջում է ափի վրա՝
Ազատ արձակ քայլերով,
Եւ ղինակից ընկերներին
Կանչում է պինտ՝ վե՛հ ձայնով:

Բայց քնած են մառդիկներ՝
Ենդ, ուր Լըբան է վազում,
Սառ ձիւնի տակ հիւսիսի,
Եզիպտոսի աւազում:

Չօրոպետներ չեն լսում,
Շատեր զաշտումն են ընկել:

Դաւաճանել են շատեր
Եւ իրենց սուրը ծակել:

Ռտը գեանին զարնելով,
Խաղաղ ափովն է շրջում,
Եւ զայրացած նա կրկին՝
Բարձր ձայնով է կանչում:

Աիրուն որդուն՝ նեցուկին, —
Իւր յողողողուկ վիճակի,
Տալիս է կէսն աշխարհի՝
Միայն Փրանսան իւրն լինի:

Բայց նրա որդին յուսալից՝
Մարեց ծաղկած հասակում,
Սպասելով նրան երկար
Մնաց կանգնած հառաչում է:

Մինչև արեւն է փայլում,
Եւ դառն արցունք աչքից՝
Պաղ գետին է ընդունում:

Եպա դարձեալ զըլխիկոր՝
Դիւթական նաւը նստելով,
Յետ է դառնում յուսահատ՝
Սնոր ձեռք թափ տալով:

ՆԵ (ELLE, OHA) ՀԻՒՆՆԻ:

Ցաւը չարին, ցաւը չարին,
Տիրութիւնդ քո ինձ գայ,
Չուսթարար խումբն աստղերին
Ողջ բնութիւն թո՛ղ սրգայ:

Բարբ աշխարհ գեղեցկաշէն,
Այր մարդ թռչուն, կենդանիք,

Երկնի կամարը նրկարէն՝
Ողջ քեզ համար են գերիք:
Եյդպէս է կամքն Եստուածային,
Եյդ է պատճառն որ Աստուած՝

«Կոյս կնկանը», «պսակ, վերջին»
Արաւ «զլուխ», արարած:
Երբ ամեն ինչ պատրաստած էր՝
Եյնժամ Եստուած քեզ կանչեց,

Որ ստեղծես՝ ինչպէս ինքն էր,
Կեանք տաս և կեանք պարզես:
Արդ կենսատու աջ Եստուծոյ,
Հողի և կեանք մարդկութեան՝

Չուարթացիր և զգեցո՛
Մեզ նոր հանդերձ ցնծութեան:

1880. Մտնելու.

ԵՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆ (Թարգ).

Թէ ժանտ մահից սարսափում ես՝
Թ՛անմահ կամիս դու լինել—
Մի ապրի միայն մի պաշտի՛ ես,
Եպրի կեանքով բոլորի հետ,
Եւ դու թէ և կը վախճանուես,
Բայց ամբողջում դու միշտ կապ-

Շեւեր.

**ՄԱՆԿԻՆՍՕՐՕՐՕՅՈՒԹ
(Թարգ).**

Ո՛վ բախտաւոր դու մանկիկ,
Երդ անաստեան է քեզ համար
Քո՛ օրօրոցն այդ գողտրիկ,

Բայց փոքր կինի քեզ աշխարհ
Երբ դու այր մարդ կը դառնաս:
Շեւեր.

ՄՈՒՍԱՅԻՆ. (Թարգ).

Ինչ առանց քեզ կը լինէի,
Այդ չգիտեմ, բայց դառն է,
Երբ տեսնում եմ երևի մարդիկ
Թ՛ինչ են նրանք առանց քեզ:

Շեւեր.

Ես եմ շարժում նաւը տեղից,
Ղեկը սակայն քո ձեռն է.
Ի մէջ մեղր թէ նաւն ափից,
Սաստիկ հեռու կըղիմէ:

Ս. պառածներ և փոթորիկ,
Բարձրից ահեղ մըրրիկ
Է մեր դիմաց և անհուն ծով,
Թող աւերն ուղղէ քո ձեռքով:

Վա՛յ այն նաւին, որ առանց քեզ
Կեցնէ ծովի ասպարէզ,
Նա մըրրկին զո՛ կը լինի,
Նաւահանդիստ չի գրանի.

Լաւ է քեզ հետ ազատ լուսով
Խշխել միայն մերկ նաւով.
Չոհուել ծովին, ուր անվեհեր՝
Էջերդ անցնում են այեր:

14 Յունիսի 1880 Մտնելու.

ՓԵՓԵ. (Հ.Ի.Լ.ԻՐ):

Լուսաւորուի՛ր հովիտ մը այլ,
Ենցի՛ր խաւար թանձրածար,
Ո՛ր պիտ՛ գտնեմ կէք ցանկու թեանց,
Ո՛ր հողերը յարութեանս:

Ենդ... բլուրներ եմ ես տեսնում,
Օսպիկներով զարդարում,
Վա՛յ թէ թեք ունենայի,
Պէպէ՛ս կողմեր թռչէի:

Ենդ օթեան խողաղութեան,
Ենդ է գաշնակ քեարի ձայն,
Ենդ շարքս փչում է ինձ,
Գարնան ղեփեա՛ այնտեղից:

Ենդ տալիս են ոսկի պտուղներ
Սաղարթաւոր մեծ ծառեր,
Իսկ գաշտերում և սարերում
Ենդ չար մըրիկ չեն խողում:

Ո՛վ ըզմայրնան չքնաղ սահման,
Վայր մշտական դու գարնան,
Վարձես շունչ է տալիս վարդ,
Որ անդ հողին է դուարթ:

Թանձր աշխարհ... ի դուր ասկային
Չը կայ շաւիղ գեպ՝ ափերն այն,
Ղիմացս ջրէ՛ծ որտապով՝
Ենցում է սակ ժայռերով:

Մհա՛ մի նաւ... տեղեկացրէ,
Թագ... կ'ը կ'ը կ'ը, անցնենք վար,
Նա թեւազօր սուտգասաներ
Ունի ընտիր թիակներ:

Եւ զու գրգռած ին օրտի հաւատա,
Քեզ չկայ երկնից անհաստեանց.
Եյս հրաշալի վայր մանկուց՝
Հրաշքն է մեր ուղղեցոյց:

16 Յունիսի 1880 Մտնելու:

ՄՈՒԹԱՐ ԵՐԻՆ.

Միշտ յուսաւ չվճատել
Միշտ մըրցել աշխատել
Սուրբ գործին նուիրած
Չոհուելուց չը խօրչիլ:

Դու զինորուած դէժխաւարին
Վառուած սիրով քո աղգին,
Դու ջերմ սիրով լոյս սիրեցիր,
Ուսում և լոյս մեզ տուիր:

Հայաստանի սարեր ձորեր
Չափափեցիր վարիվեր,
Եմենայն տեղ տղիաութիւնն
Քեզ հալածանք հանդիպեց:

Ենցար ծովեր, հուր ու կրակ,
Գըտիր համեստ մի կղզեակ,
Որ վերջապէս դու գրգեցիր
Քո սիրած լոյս կենսաձիր:

Եւ նաւերով ուսման մթեր
Եւ սարեցիր մեր կողմեր.
Որ չափ կարէ մահկանացուն
Մըրցել ընդ դէմ թշնամուն,

Դու մըրցեցիր շիտակութեամբ
Եշխատեցիր քաջութեամբ:

«21 Յունիսի 1880.»

Քո ծննդեան տօնին օր՝
Ես ուրախ եմ և զուարթ,
Ինձ զգում եմ բաղդաւոր,
Որ երգում եմ քո տօնն արգ:

Ահա տարի մ' ևս անցաւ
Քո պատուական թանգ կեանքից,
Նոր առաւօտ լուսացաւ,
Նոր փայլ եկաւ քեզ երկնից:

Քո օրերը դրախտական
Եւ երգեցի հանապազ,
Լեզու հոգի հայրենական
Իրի սրտումը դեռ տըհաս:

Այժմ աճում մեծանում է
Գեղանկար այդ տաճար,
Ծրըում, բանում և ծաղկում է
Սերմ զարդ աղնիւ անհամար:

Դու բուրաստան անդուզական
Ծաղիկների աննման,
Եւ ոսկեհուռ գեղազարդար
Փայլում ես զու զերդ տաճար:

Բազմապատիկ առաքինի
Պատսպարուած արժանեօք,
Նաւահանգիստ ես մատչելի
Մրրկուած մարդին զու փրկող:

Մտնիլ:

ԸՄՆՈ.

Ժամանակ շնութեան
Եւ օրեր ստեղծական,
Ժամանակ մրցութեան,
Եւ օրեր յաղթութեան:

Ըմենայն ինչ եռ է գալիս՝
Ինչ որ Եստծու է արարած,
Նուանդը բոլոր իւր ուժով
Վառվում է խիստ բորբոքուած:

Գարնան ծաղիկն արդ պտուղ է,
Շատը սակայն դեռ ահատ,
Գարնան հիմնած շէնքն աճում է
Բայց դեռ պատերն են կանգնած:

Տարերքների հետ տարերքներ
Ըռ և տուր են կաարում,
Բողբ արդիւնք և աշխատանք
Սակայն մարդն է ժողովում:

Բայց տե՛ս, անյազ, անկուշտ մարդիկ
Կոխում ջարդում են իրար,
Որ զրկելով իւր ընկերին
Դիզեն իրենց շուայլ պաշար:

Խաղաղական ուսման մարդիկ
Դեռ չեն հանդուս... ընկած սարեր
Ծառայում են դիտութեան,
Նրանց հանգիստն է աշխատել
Բերել օգուտ ընկերութեան:

Կեանքի գէնիթն է ամառ,
Շտապե՛ք անել տուր և առ...
Ո՛վ կ'աշխատի աղնիւ գործով
Նրա կեանքն է ապահով:

ՀՈՎԻԻ.

Օրսերթուն մարդու օր է ծրծում,
Ըմենաջինջ ջուր է խմում,
Կերակուրն է էրէ, կաթ, սեր,
Տունն է կանաչ մարմանդ, սարեր:

Եստուածատուր ազատութիւն
Ճիշտ միայն նա է վայելում.
Ոչ ոք նրա պէս ապրուստ չունի,
Նրանն է լաւն ամեն բանի:

Գիտէ միայն ուրախութիւն,
Գիտէ նոյնպէս և տրտմութիւն.
Թէ ցնծութիւն, թէ տխրութիւն
Նա սրինդօն է անցկացնում:

Ծաղկով պճնած սաղարթի տակ
Սիրոյ երդումն է տալիս,

Ընտնում է անդորր հոգեակ
Եստծուն՝ դաշտում նընջելիս...
ԹԻՆՅ. (նուագ).

Փիլիսոփան քեզ սիրեց,
Տխրութիւնը քեզ զրկեց,
Մարդուն ցաւը և ցնծութիւն
Դու չափաւոր ես դարձնում:

Դու պաղածը տարցնում ես
Բայց չես վառում բորբոքում,
Ընկած միտքը զարթեցնում ես,
Դէպի օրերը չես տանում:

Ու մ' ըմպելք այնքան համեստ
Եւ այնքան շատ չէ խմվում,
Ինչպէս թէյն է որ զերդ ուտեստ
Տարածված է աշխարհում:

Շատ խորքներ եկան ոնջան,
Բայց խաղաղ թէյն է մշտական:

Մարտի 23 Յունիսի 1880 Մտնիլ:

ԼԻԼԻՆ.

Համբոյր աչերիդ,
Համբոյր ճակատիդ,
Համբոյր մազերիդ,
Համբոյր սուրբ ձեռիդ:

Մէն մի համբոյր
Կրվառէ հուր
Իմ սրտիս մէջ
Միշտ անշէջ:

Համբոյր լայն կրծքիդ,
Գողարիկ գեղ լանջիդ,
Համբոյր ուստի մենք՝
Մեր կեանք կրծրծեմք:

Մէն մի համբոյր
Կ'ածէ զով ջուր
Վառուած սրտիս
Պանդխտիս:

ԼՈՒՍՆԻՆ.

Սև ամպերու ծալ քերէն
Ե՛լ ով լուսին ոսկեղէն,
Ե՛լ որ տեսնէ քեզ նժդե՛հ
Բացուի սիրտը ըղձից վե՛հ:

Տրամահաղորդ պանտխտիս
Տո՛ւր ով լուսին աւետիս.
Եւետէ թէ երբ կ'լինի,
Ինձ մի ուրախ օր բախտի:

Չլսեց լուսին...սև-սև ամպեր
Դիզեցին վրան սև շերտեր...:
Մինչ երբ սպասեմ, քունս կ'տանի
Ե՛նե՛մ պարկե՛մ, թո՛ղ ինչ կ'լինի:

Բայց երևի կէս գիշերին՝
Չըքնաղ զուարթուն կ'բացուի
լուսին.
Իսկ ես ընկղմած խոր քնի մէջ՝
Կ'մնամ տրտում, տխուր անվերջ:

1880. Յունիսի 9 Մտնիլ.

ՀՕՐ ՈՒՒՏԸ.

Սարի գլխին կար մի վանք
Շատ գորաւոր հոգալուած,
Հարիւրաւոր սուրբ կուսանք
Ինչ Եստծու անդ զոհուած:

Սարի շուրջը բաղմամարդ
Կային գիւղեր, աւաններ,

Հատ այգիներ դալար զարդ,
Ոսկի արաներ, անտառներ:

Կար մի իշխան՝ զոր հարուստ
Եյդ դրախտիկում հավասուն,
Որի ժառանգ էր յետուստ
Մի գեղ աղջիկ փափկասուն:

Բոլոր գաւառ զմայլած
Եւ գերուած էր նրա դեմքին,
Եմեն երգիչ բորբորուած
Երգում, գովում էր կուսին:

Թշնամացան շատ քաջեր՝
Կրա պատճառաւ երազ մէջ,
Քաջազն կտրիճ գանդրասեր՝
Երկար կռուին դրա վերջ:

Եղջիկն իւր սերն երկնատուր
Կրան պարզեց յաւիտեան,
Ուխտեց անցնել հուր և ջուր,
Բայց չըզեղծել իւր ուխտն այն:

Իշխան էր այր երկիւղած,
Ուխտ էր գնում միշտ վանքին,
Իւր բերքերից մաս կարգած՝
Հողոն տալիս էր քաժին:

Բայց վերջն յանկարծ իւր զանձեր
Եւ իւր աղջիկն աննրման,
Ուխտեց վանքին և կամէր
Ինքն էլ դառնալ ճրգնակման:

Եւ ոսկեհուռ պճնուած կոյս
Հազաւ բրդէ սև շորեր,
Գնաց մտաւ խուցն անլոյս,
Կատարել հոր խիստ պատուէր:

Բայց նրա սիրած պատանին
Էր գինչ առիւծ մոլեկնուած,
«Ես չեմ թողիլ իմ կոյսին
Որ մաշէ կեանք նոր ծաղկած»:

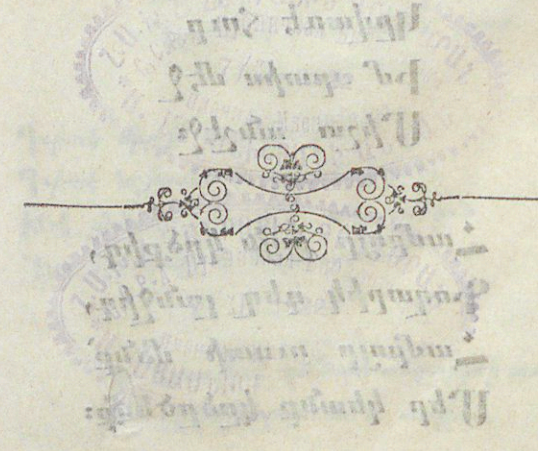
Հազաւ սև շոր կուսական,
Տակին կապեց իւր գէնքեր,
Ու գինչ վանքի միաբան
Մտաւ այն խուցն ուր կոյսն էր:

Ենցաւ գիշեր փրկարար...
Պարզեց աղօտ անուտս,
Մի զոյգ սև շոր ընկած կար,
Կոյսի խուցումը ծխուս...:

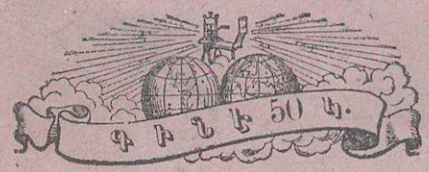
Բոլոր կուսանք սարսափած
Եհով դողով մնացին,
Որ այր մարդ է վանք մքտած
Եւ փախցրած հեք կուսին:

Պատիժ եկաւ վանքի վրա,
Պատիժ սամտիկ սոսկալի,
Գող աւազակ, սրիկայ
Վանքը տուին աուր հուրի:

Գեղապատի սարի դրուս
Դարձաւ աւեր տեքակ,
Դադրեց աղօթք սրտաբուխ
Կորան կուսանք գերջ հոգեակ:

18352

Իսկանդր Բէ Սիւսի Կարան Կազմեալս.

Մամուլի տակ է՝ Պօղոսի ուսուցչի օրագրից, հեղ. Լիւսիսի,

Թարգ. Տ. Ն.

2013

